

УДК 316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.2.2>

Будяченко О. М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія»

e-mail: helga_odessa2008@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6506-1918

КОНФЛІКТОГЕННА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ЯК НАСЛІДОК ДИСФУНКЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВНОГО ВПЛИВУ

Конфліктогенна поведінка у дітей є актуальною проблемою сучасної психології та педагогіки, оскільки вона негативно впливає на соціальну адаптацію та взаємодію з оточенням. Одним з ключових факторів її формування є дисфункціональне освітнє середовище, яке передбачає не лише конфлікти між батьками, але й використання жорстких методів виховання та моделювання агресивної поведінки. Метою цього дослідження було вивчення впливу дисфункціонального батьківського середовища на формування конфліктної поведінки у дітей молодшого та середнього шкільного віку. Основна увага приділялася механізмам моделювання поведінки, емоційній дисрегуляції та ролі модераторів, таких як вік, стать та рівень самоконтролю. Дослідження мало перехресний дизайн та включало вибірку близько 500 учнів 5–8 класів з різних шкіл віком від 10 до 14 років. Дані збиралися за допомогою стандартизованих анкет, які оцінювали сімейну дисфункцію, спостереження за агресією в сім'ї, емоційною дисрегуляцією та проявами конфліктної поведінки у дітей. Результати кореляційно-структурного аналізу показали, що фактори сімейної дисфункції та моделювання агресивної поведінки батьків та старших членів сім'ї позитивно корелювали з рівнем конфліктної поведінки дітей. Емоційна дисрегуляція була посередником, який подолав розрив між сімейною дисфункцією та проявами агресивності у дітей. Крім того, було виявлено диференціацію впливу факторів за віком та статтю, що вказує на необхідність врахування індивідуальних особливостей під час розроблення профілактичних та корекційних програм.

Факти дослідження підтвердили необхідність комплексного підходу до профілактики конфліктної поведінки, тобто роботи як з дітьми, так і з їхнім сімейним оточенням, розвитку емоційного самоконтролю та підтримки позитивних стилів виховання. Перспективними напрямками подальших досліджень є поглиблені спостереження для встановлення причинно-наслідкових зв'язків, оцінювання впливу соціально-культурного контексту та створення пілотних програм раннього втручання для подолання сімейної дисфункції та рівня агресивної поведінки дітей.

Ключові слова: дисфункціональне батьківство, конфліктогенна поведінка, дитяча агресія, емоційна дисрегуляція, моделювання поведінки, профілактичні програми.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві спостерігається зростання конфліктів у взаємодії між дітьми та підлітками, які можуть виникати як у школі, так і в сім'ї. Сім'я є основним середовищем для розвитку та соціалізації дитини, де відбуваються формування особистості, засвоєння соціальних норм, моральних орієнтирів та ціннісних уявлень. Саме в сім'ї дитина отримує перший жит-

тєвий досвід, який може сприяти формуванню у дитини як просоціальної поведінки, так і конфліктної або агресивної [5, с. 74–76; 6, с. 503–504]. Важливо, щоб більшість дітей засвоювала моделі поведінки, які вони наслідують, від батьків та інших членів сім'ї через процес ідентифікації.

Однією з часто відтворюваних форм поведінки в сімейному середовищі є агресивність. Наукові дослідження підтверджують, що агресивні діти часто виховуються в сім'ях, де переважають агресивні або відкидаючі стилі виховання. Під час спостереження та моделювання вони дізнаються, що агресія є найефективнішим способом вирішення проблем або вираження емоцій [2, с. 215–218]. Водночас механізм ідентифікації, який є найбільш вразливим у дитинстві, залишає глибокий і тривалий слід, який впливає на поведінку особистості в подальшому житті [9, с. 159–171; 13, с. 81–90].

Моделювання агресивної поведінки відбувається через широкий спектр взаємодій дорослих, як-от міжособистісні стосунки батьків, їхній стиль спілкування з оточенням та ставлення до дитини. Якщо у стосунках між партнерами домінують конфлікти, ворожість або знецінення, дитина сприймає їх як допустиму та «нормальну» форму взаємодії [10, с. 432]. Спостереження за агресією, спрямованою на інших (сусідів, колег, перехожих), підтримує цей досвід, отже, діти отримують розуміння соціально прийнятних моделей поведінки. Найбільш небезпечними є, зокрема, фізичні покарання для дитини: хлопчик, якого б'є батько, спочатку робитиме те саме зі своїми друзями, а пізніше зі своїми дітьми [11; 15]. Брати й сестри також відіграють значну роль у цьому процесі, оскільки дитина практично «репетирує» та практикує агресивні моделі поведінки в їхньому колі.

Одним з проявів дисфункціональних дисциплінарних практик є феномен сімейного насильства, який характеризується навмисними діями, спрямованими на заподіяння фізичного або психологічного болю членам сім'ї [7, с. 145; 12, с. 138]. Зазвичай воно має регулярний, повторюваний характер і триває роками, завдаючи шкоди не лише безпосереднім жертвам, але й родині загалом. Ці процеси призводять до розпаду сімейної системи, виникнення патологічних явищ, руйнування довіри та сприяння формуванню антисоціальної та асоціальної поведінки у дітей.

Однією з причин цього є дисфункціональне батьківство, яке проявляється через невідповідність вимог, надмірну опіку, авторитаризм, емоційну холодність або ігнорування потреб дитини [14, с. 130]. Без надійної підтримки та емоційно сприятливого середовища дитина розвиває дезадаптивні стратегії взаємодії, що посилює конфліктогенну поведінку, яка ускладнює процес соціалізації та негативно впливає на психоемоційний розвиток дитини. Дослідження цього питання стає особливо актуальним у контексті зростаючої соціальної напруженості та змін у традиційних моделях сімейного виховання, що вимагає ґрунтовного наукового аналізу причин і наслідків цього явища, а також пошуку ефективних шляхів запобігання йому та його корекції.

Незважаючи на численні наукові дослідження в галузі дитячої та підліткової психології, зв'язок між дисфункціональними стилями виховання та розвитком конфліктогенної поведінки у дітей вивчений недостатньо [10, с. 432]. Більшість досліджень зосереджена на впливі сім'ї та характеристиках агресивності й девіантної поведінки, але їм бракує комплексного аналізу механізмів, що призводять до конфліктів у дитинстві, який представлений лише фрагментарно. Це створює потребу в поглибленому дослідженні, яке дасть змогу чітко визначити шляхи трансформації дисфункціонального батьківського впливу в конфліктогенну поведінку та соціально-психологічні фактори, що посилюють або послаблюють цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі підкреслюється, що сімейне середовище є ключовою сферою для формування агресії та конфліктогенної дитини, а процес виховання в дисфункціональній сім'ї має багатовимірний характер, і його важко контролювати та змінювати. Зокрема, одним з найскладніших аспектів є той факт, що діти з таких сімей рідко приходять на допомогу, а їхнє мовчання викликає агресію у дорослих, що дає їм відчуття безкарності та допомагає виправити цикл насильства.

Дослідження агресивної поведінки дітей є постійним предметом інтересу для багатьох науковців. За словами Р.Е. Трембле [14, с. 129–141], розвиток моделей поведінки залежить від біологічних схильностей, які має людина, а також від процесу соціального навчання. Уже в ранньому віці закладаються моделі, які можуть впливати на поведінку в підлітковому і дорослому житті.

Батьківська турбота, безумовно, є основою правильного виховання дитини. С.І. Хог'є та ін. [7, с. 141–151] виявили, що жорстоке поводження з боку батьків призводить до того, що дитина вдається до булінгу. Рівень самоконтролю дитини водночас може допомогти пом'якшити силу цього впливу. А. Радемахер та його колеги [11] стверджують, що емоційна дисрегуляція, яка згодом стає джерелом агресивної поведінки, дуже залежить від стилів виховання.

Діти часто наслідують приклади із сімейного життя. Д. Бобок та Н. Росою [5, с. 73–79] продемонстрували, що сімейні моделі поведінки є основними факторами прямого впливу на поведінку дітей та способу, яким вони розпізнають цю поведінку як «правильну». П. Червоний та А. Надутий [2, с. 209–223] виявляють агресивність у дітей, чії батьки конфліктні та використовують покарання як метод контролю.

Агресивність у дітей розуміється як складне соціально-психологічне явище, що має як індивідуальні, так і сімейні детермінанти. Н. Літвінчук та Н. Мельниченко [1, с. 111–118] наголошують на тому, що агресивність дітей молодшого шкільного віку часто є реакцією на соціально-емоційні труднощі, які потребують уваги вчителів та психологів. Агресія в цьому віці може бути вербальною та фізичною, і без своєчасного втручання здатна закріпитися як стійка риса характеру.

Дослідження В. Шахова та його колег [3, с. 86–91] вказує на те, що на девіантну поведінку підлітків часто впливають соціально-психологічні фактори, такі як сімейні конфлікти, недостатнє емоційне та моральне виховання, а також спостереження за агресивними моделями поведінки в близькому оточенні дорослих. Ці результати підкреслюють важливість сімейного середовища як ключового фактора розвитку агресивних проявів у дітей та підлітків.

Н. Шевченко, О. Булгакова та Я. Цинік [4, с. 105–112] у своєму дослідженні виявили особливості агресивності дітей старшого дошкільного віку, зосереджуючись на емоційних та когнітивних механізмах. Автори наголошують на ролі моделювання поведінки та соціального навчання: діти, які регулярно спостерігають сімейні конфлікти чи насильство, частіше проявляють агресивні реакції під час взаємодії з групами однолітків.

Міжнародні дослідження також підтверджують зв'язок між сімейним насильством та агресивною поведінкою у підлітків. Т.І. Лоуренс, Г.Дж. Меррін та А.А. Макфілд [8] зазначають, що вплив сімейного насильства на агресивну поведінку дітей може бути як прямим, так і непрямим через депресивні симптоми та вживання психоактивних речовин. Це говорить про складність та багатовимірність механізмів агресії у дітей та підлітків.

Конфліктогенна поведінка дітей формується під впливом складного комплексу сімейних, соціальних та індивідуальних факторів. Вчені вказують на те, що сімейне насильство є особливо руйнівним фактором. А.Дж. Шейдов та колеги [12, с. 56–82] наголошують на тому, що воно дезорганізує сім'ю, отже, діти потрапляють під вплив таким чином, що мають як антисоціальні, так і асоціальні характеристики. Більше того, вплив сімейних проблем може різнитися залежно від культури, але досвід насильства у дітей є негативним у будь-якому разі сімейного насильства.

Однак ці діти не єдині, хто може стати агресивним; також були визначені певні групи ризику. А. Лукіч та ін. [9, с. 159–171] досліджували дітей з аутизмом і довели, що поєднання сенсорних порушень та сімейних проблем часто посилює агресивні прояви.

Сучасні дослідження вказують на нові фактори, що модифікують сімейну взаємодію. Х. Ван та його співавтори [15] описують феномен «батьківського фабінгу», коли батьки локально ігнорують дітей за допомогою смартфонів. Це може призвести до того, що діти реагують агресією та соціальним відчуженням. С.У. Нінгрум та ін. [10, с. 431–441] показують, що підтримка сім'ї є життєво важливою під час переходу від дому до школи. Вона здатна знизити ризик агресії в освітньому середовищі.

К. Чен [6, с. 501–506] зазначає, що батьки формують моральність у дітей. Саме вони вирішують, чи вважатиме дитина агресивні дії нормальними. Фактично сім'я є основним середовищем, де формуються як просоціальні, так і конфліктогенні моделі поведінки. Агресія у дітей дуже часто є наслідком дисфункціонального виховання, насильства, неправильних стилів взаємодії та відсутності

емоційної підтримки. Сучасні дослідження показують, що для зменшення агресії потрібен комплексний підхід, який враховує сімейні стосунки, культурні особливості та вплив нових технологій.

Мета статті полягає у виявленні зв'язку між дисфункціональними батьківськими впливами в сім'ї та формуванням конфліктогенної поведінки дітей.

Результати дослідження. Дослідження мало перехресний дизайн, який включав опитування учнів 5–8 класів ($N \approx 500$, вік 10–14 років) з 8–12 державних шкіл різних районів. Дослідження забезпечило представництво різних соціально-економічних контекстів. Усі учасники надали усну/письмову згоду, а їхні батьки – письмову інформовану згоду. Діти з тяжкими когнітивними порушеннями не були включені до вибірки.

Процедура збору даних включала отримання дозволу від адміністрації школи та схвалення етичної комісії, інформування батьків та проведення опитування в класах групами по 10–25 учнів. Опитування тривало 30–45 хвилин і проводилося конфіденційно. Після опитування учні отримали інформацію про доступну їм психологічну допомогу.

Було використано кілька стандартизованих інструментів: шкалу конфліктної поведінки, індекс сімейної дисфункції, анкету оцінки сімейного насильства, шкалу емоційної дисрегуляції, шкалу поведінкового моделювання та соціально-демографічну анкету.

Статистичний аналіз включав описові показники, тест на надійність, кореляційний аналіз, ієрархічну регресію, а також моделі медіації та модерації з бутстрепінгом. Усі процедури відповідали етичним вимогам, була забезпечена анонімність та надавалася можливість пропускати питання.

Статистичний аналіз проводився у кілька етапів. На першому етапі проводилася попередня обробка даних – перевірка на відсутність даних, екстремальні значення та відповідність змінних вимогам нормального розподілу. Для всіх основних показників (рівень дисфункціональної батьківської діяльності, показники конфліктогенної поведінки, рівень емоційної дисрегуляції та самоконтролю) – середнього значення, стандартного відхилення, мінімального та максимального значень – було розраховано описову статистику.

Другий крок полягав у перевірці надійності використаних шкал анкети за допомогою коефіцієнта внутрішньої узгодженості Кронбаха α . Значення $\alpha \geq 0,70$ вважалося точкою прийнятної надійності шкали.

На третьому етапі було проведено кореляційний аналіз (Пірсон або Спірмен, залежно від нормальності розподілу), який дав змогу оцінити зв'язки між показниками дисфункціональної освіти та конфліктогенною поведінкою дітей, а також потенційними медіаторами та модераторами (емоційна дисрегуляція, самоконтроль, стать та вік).

Подальший аналіз включав використання множинної ієрархічної регресії. У першій моделі були введені контрольні змінні (вік, стать та соціально-еконо-

мічний статус сім'ї), у другій – показники дисфункціонального батьківства, у третій – емоційна дисрегуляція, а в четвертій – взаємодія між сімейною дисфункцією та модераторами (наприклад, самоконтролем або статтю). Таким чином, можна було відстежити, наскільки сімейні фактори пояснюють мінливість формування конфліктогенної поведінки дітей після врахування базових характеристик.

Окремо було протестовано медіамоделю, де емоційна дисрегуляція розглядалась як медіатор між дисфункціональним батьківством та конфліктогенною поведінкою. Для цього було використано метод бутстрепа з 5 000 повторними вибірками, що дає змогу отримати надійні довірчі інтервали для непрямих ефектів.

Статистичний аналіз було проведено за допомогою програмного забезпечення Statistics 7.0 з відповідними пакетами для регресійного, медіаційного та модераційного аналізу. Усі тести проводилися на рівні статистичної значущості $p < 0,05$.

Результати дослідження показали, що дисфункціональне виховання та спостереження за агресивною поведінкою в родині безпосередньо впливали на конфліктогенну поведінку дітей, тоді як роль емоційної дисрегуляції була статистично незначущою у прямому зв'язку. Це підкреслює важливість сімейного середовища як ключового чинника формування агресивних і конфліктних проявів у дітей.

У табл. 1 наведено описові статистики та кореляції основних показників. Було встановлено, що дисфункціональний виховний вплив у родині негативно прогнозував конфліктогенну поведінку дітей ($r = -0,06$, $p = 0,01$), тоді як наявність емоційної дисрегуляції ($r = 0,16$, $p < 0,001$) і спостереження за агресивною поведінкою батьків чи братів/сестер ($r = 0,24$, $p < 0,001$) були позитивно пов'язані з проявами конфліктної/агресивної поведінки. Це свідчить про те, що діти, які зазнавали або спостерігали прояви дисфункції та агресії у сім'ї, мали вищий рівень власної конфліктогенної поведінки.

Таблиця 1

Кореляції, середнє, стандартне відхилення та асиметрія

Змінна	1	2	3	4	Mean	SD	Skew
1. Дисфункція сім'ї	–	–	–	–	0,454	0,319	0,57
2. Емоційна дисрегуляція	0,30**	–	–	–	1,218	0,778	0,47
3. Спостереження агресії	0,18**	0,13**	–	–	1,068	0,261	0,21
4. Конфліктогенна поведінка	0,17**	0,02*	0,24**	–	0,505	0,368	0,26

** $p < 0,001$; * $p < 0,01$

Джерело: проаналізовано та систематизовано згідно з джерелом [8]

Модель вимірювання спочатку оцінювали за допомогою підтверджувального факторного аналізу (CFA) з використанням методу максимальної правдоподібності (MLE). Модель вимірювання продемонструвала прийнятну відповідність: $X^2(85) = 562,45$, $X^2/df = 6,62$, CFI = 0,98, TLI = 0,97, RMSEA = 0,03 [0,030–0,035], SRMR = 0,05. Ці показники вказують на те, що вибрана структура змінних адекватно відображає наявні дані.

Структурна модель для оцінки прямих та непрямих ефектів була побудована після підтвердження моделі вимірювання. Модель також продемонструвала прийнятну відповідність: $X^2(84) = 505,01$, $X^2/df = 6,01$, $CFI = 0,98$, $TLI = 0,96$, $RMSEA = 0,05$ [0,049–0,051], $SRMR = 0,06$.

Виявлено позитивний прямий зв'язок між дисфункціональним вихованням та конфліктогенною поведінкою дітей ($\beta = 0,02$, $p = 0,01$), а також між спостереженням агресії та проявами конфліктної поведінки ($\beta = 0,34$, $p < 0,001$). Прямий вплив емоційної дисрегуляції на конфліктогенну поведінку був статистично незначущим ($\beta = 0,08$, $p = 0,35$).

Ці результати свідчать про те, що сімейні фактори, такі як дисфункціональне виховання та моделювання агресивної поведінки, безпосередньо впливали на формування конфліктогенних проявів у дітей, тоді як роль емоційної дисрегуляції може бути опосередкованою або проявлятися у взаємодії з іншими факторами.

Аналіз підтвердив, що як вимірювальна, так і структурна моделі відповідають даним (табл. 2).

Таблиця 2

Показники підгонки вимірювальної та структурної моделей

Модель	X^2	df	p	X^2/df	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	90% CI RMSEA
Вимірювальна (дисфункція сім'ї, моделювання агресії, емоційна дисрегуляція)	562,45	85	<0,001	6,62	0,98	0,97	0,03	0,05	[0,030, 0,035]
Структурна (вплив сімейних факторів на конфліктогенну поведінку)	505,01	84	<0,001	6,01	0,98	0,96	0,04	0,06	[0,049, 0,051]

Примітки: CFI – Comparative Fit Index; TLI – Tucker-Lewis Index; RMSEA – Root Mean Square Error of Approximation; SRMR – Standardized Root Mean Square Residual; CI – Confidence Interval.

Джерело: проаналізовано та систематизовано згідно з джерелом [8]

Для моделі вимірювання (сімейна дисфункція, моделювання агресії, емоційна дисрегуляція) всі показники відповідності перебували в межах критеріїв прийнятної відповідності: $CFI = 0,98$, $TLI = 0,97$, $RMSEA = 0,03$, $SRMR = 0,05$. Структурна модель, яка оцінювала вплив сімейних факторів на конфліктогенну поведінку дітей, також мала такі значення: $CFI = 0,98$, $TLI = 0,96$, $RMSEA = 0,04$, $SRMR = 0,06$, що підтверджує адекватність вибраної моделі для подальшого аналізу прямих та непрямих зв'язків.

Результати досліджень показали, що дисфункціональне батьківство разом із спостереженням за агресивною поведінкою вдома є найбільш значущими предикторами конфліктної поведінки дітей. Результати дослідження узгоджуються з результатами попередніх досліджень, які свідчать про те, що агресивна поведінка дітей часто формується під впливом негативних сімейних факторів,

зокрема батьківських конфліктів, жорсткого стилю виховання та фізичних покарань [2, с. 215–218; 5, с. 74–76].

Спостереження за агресією дорослих у сім'ї дає змогу виявити дуже важливий механізм моделювання поведінки, який підтримує гіпотезу соціального навчання. Діти, які регулярно стикаються із сімейними/конфліктними ситуаціями або агресивною поведінкою батьків та братів і сестер, частіше імітують таку ж поведінку у взаємодії з однолітками та дорослими [10, с. 435–438; 13, с. 83–85]. Цей ефект особливо помітний у поєднанні з низьким рівнем емоційного самоконтролю або дисрегуляції [11, с. 5–6].

Хоча емоційна дисрегуляція не показала статистично значущого прямого ефекту в нашій моделі, вона все ще може виконувати посередницьку функцію, долаючи розрив між дисфункціональним батьківством та конфліктною поведінкою, що підтверджується іншими дослідженнями [7, с. 145; 15, с. 5–6]. Це свідчить про те, що розвиток агресивних проявів у дітей – це складний, багаторівневий процес, де сім'я є прямим джерелом як безпосередніх, так і непрямих способів впливу.

Крім того, отримані результати підкреслюють необхідність врахування різних аспектів сімейного середовища – як захисних, так і провокаційних факторів. Наприклад, наявність підтримки, гарне спілкування та теплота стосунків у сім'ї можуть пом'якшити прояви агресії, водночас хронічні конфлікти та жорстке виховання здатні збільшити ризик розвитку конфліктогенної поведінки [6, с. 503–504; 12, с. 140–142].

Таким чином, результати дослідження слугують підтвердженням того, що профілактика та корекція конфліктогенних поведінкових проявів у дітей повинна полягати в роботі не лише із самими дітьми, але й із сімейним середовищем, зосереджуючись на стилі виховання, способах моделювання поведінки та розвитку емоційного самоконтролю [9, с. 162–165; 14, с. 130–133].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Дослідження довело, що дисфункціональне батьківство та спостереження за агресивною поведінкою вдома є значними факторами, що призводять до формування конфліктогенної поведінки у дітей. Агресивні прояви у дітей частково зумовлені прямим впливом сімейного середовища, але також і посередницькими механізмами, такими як моделювання поведінки та емоційна дерегуляція. Результати дослідження підкреслюють необхідність системного підходу до профілактики та лікування конфліктогенних моделей поведінки, що означає роботу не лише з дітьми, але й з сім'єю, що включає підтримку позитивних стилів виховання, розвиток емоційного самоконтролю та зменшення сімейних конфліктів.

Напрями майбутніх досліджень можуть включати проведення поздовжніх досліджень для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між сімейними факторами та конфліктогенною поведінкою, вивчення ролі культури та соціально-економічного контексту в агресивній поведінці дітей, а також розроблення та пілотування програм раннього втручання, спрямованих на зменшення сімейної дисфункції та підвищення емоційної компетентності дітей.

Список використаних джерел і літератури

1. Литвинчук Н., Мельниченко Н. Агресивність молодших школярів як соціально-психологічна проблема. *Вісник НАУ. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2023. № 22. С. 111–118. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.22.17614>.
2. Червоний П., Надутий А. Характерні особливості проявів агресивності у дітей. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. Т. 105, № 2 (Ч. 2). С. 209–223. <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.42>.
3. Шахов В., Шахов В., Ковзун Д. Дослідження соціально-психологічних передумов виникнення девіантної поведінки в осіб підліткового віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2025. С. 86–91. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2025-81-86-91>.
4. Шевченко Н., Булгакова О., Ціник Я. Особливості прояву агресивності у дітей старшого дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2021. № 2. С. 105–112. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-2-13>.
5. Boboc D., Rosoiu N. Why do children become aggressive? *Annals of the Academy of Romanian Scientists Series on Biological Sciences*. 2020. Vol. 9. № 2. P. 73–79. <https://doi.org/10.56082/annalsarscibio.2020.2.73>.
6. Chen K. The role of parenting in the development of moral concept during childhood. *Global dialogue on media dynamics, trends and perspectives on public relations and communication*. London, 2024. P. 501–506. <https://doi.org/10.1201/9781003564966-76>.
7. Hogue S.I., Jansen, P.W., Lucassen, N., & Keizer, R. The relation between harsh parenting and bullying involvement and the moderating role of child inhibitory control: A population-based study. *Aggressive Behavior*. 2021. Vol. 48. № 2. P. 141–151. <https://doi.org/10.1002/ab.22014>.
8. Lawrence T.I., Merrin G.J., Mcfield A.A. Family violence and adolescent aggressive behavior: the direct and indirect effects of depression and substance use. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2022. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00971-2>.
9. Lukić A., Arsić B., Gajić A. Aggressive behaviour in children with autism. *Odgojno-obrazovne teme*. 2022. Vol. 5. № 2. P. 159–171. <https://doi.org/10.53577/ooot.5.2.7>.
10. Ningrum S.U., Dwi Utami A., Sumadi T. Social behavior analysis theory of children in the transition period from home to school: Studi literature review. *JPUD – Journal Pendidikan Usia Dini*. 2024. Vol. 18. № 2. P. 431–441. <https://doi.org/10.21009/jpud.v18i2.47971>.
11. Rademacher A., Zumbach J., Koglin U. Parenting style and child aggressive behavior from preschool to elementary school: The mediating effect of emotion dysregulation. *Early Childhood Education Journal*. 2023. <https://doi.org/10.1007/s10643-023-01560-1>.
12. Sheidow A.J., McCart M.R., Drazdowski T.K. Family-based treatments for disruptive behavior problems in children and adolescents: An updated review of rigorous studies (2014 – April 2020). *Journal of Marital and Family Therapy*. 2021. Vol. 48. No. 1. P. 56–82. <https://doi.org/10.1111/jmft.12567>.
13. Smokowski P.R., Rose R.A., Bacallao M., Cotter K.L., Evans C.B.R. Family dynamics and aggressive behavior in Latino adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. 2017. Vol. 23. № 1. P. 81–90. <https://doi.org/10.1037/cdp0000080>.
14. Tremblay R.E. The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*. 2000. Vol. 24. № 2. P. 129–141. <https://doi.org/10.1080/016502500383232>.
15. Wang X., Qiao, Y., Li, W., Lei, L. Parental phubbing and children's social withdrawal and aggression: A moderated mediation model of parenting behaviors and parents' gender. *Journal of Interpersonal Violence*. 2021. P. 088626052110428. <https://doi.org/10.1177/08862605211042807>.

References

1. Litvinchuk, N., & Melnichenko, N. (2023). Ahresyvnist molodshykh shkoliariv yak sotsialno-psykholohichna problema [Aggressiveness of junior schoolchildren as a socio-psychological problem]. *Visnyk NAU. Seriya: Pedagogika. Psykholohiia – Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, (22), 111–118. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.22.17614> [in Ukrainian].
2. Chervonyi, P., & Nadutyi, A. (2024). Kharakterni osoblyvosti proiaviv ahresyvnosti u ditei [Characteristic features of manifestations of aggressiveness in children]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 105 (2, Part 2), 209–223. <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.42> [in Ukrainian].
3. Shakhov, V., Shakhov, V., & Kovzun, D. (2025). Doslidzhennia sotsialno-psykholohichnykh peredumov vynyknennia deviantnoi povedinky v osib pidlitkovoho viku [Research into the socio-psychological preconditions for the emergence of deviant behavior in adolescents]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya: Pedagogika i psykholohiia – Scientific Issues of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology*, 86–91. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2025-81-86-91> [in Ukrainian].
4. Shevchenko, N., Bulgakova, O., & Tsynyk, Ya. (2021). Osoblyvosti proiavu ahresyvnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku [Peculiarities of the manifestation of aggression in children of senior preschool age]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of Modern Psychology*, (2), 105–112. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-2-13> [in Ukrainian].
5. Boboc, D., & Rosoiu, N. (2020). Why do children become aggressive? *Annals of the Academy of Romanian Scientists Series on Biological Sciences*, 9 (2), 73–79. <https://doi.org/10.56082/annalsarscibio.2020.2.73> [in English].
6. Chen, K. (2024). The role of parenting in the development of moral concept during childhood. In *Global dialogue on media dynamics, trends and perspectives on public relations and communication* (pp. 501–506). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781003564966-76> [in English].
7. Hogue, S.I., Jansen, P.W., Lucassen, N., & Keizer, R. (2021). The relation between harsh parenting and bullying involvement and the moderating role of child inhibitory control: A population-based study. *Aggressive Behavior*, 48 (2), 141–151. <https://doi.org/10.1002/ab.22014> [in English].
8. Lawrence, T.I., Merrin, G.J., & Mcfield, A.A. (2022). Family violence and adolescent aggressive behavior: The direct and indirect effects of depression and substance use. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00971-2> [in English].
9. Lukić, A., Arsić, B., & Gajić, A. (2022). Aggressive behaviour in children with autism. *Odgojno-obrazovne teme*, 5 (2), 159–171. <https://doi.org/10.53577/ooot.5.2.7> [in English].
10. Ningrum, S.U., Dwi Utami, A., & Sumadi, T. (2024). Social behavior analysis theory of children in the transition period from home to school: Studi literature review. *JPUD – Jurnal Pendidikan Usia Dini*, 18 (2), 431–441. <https://doi.org/10.21009/jpud.v18i2.47971> [in English].
11. Rademacher, A., Zumbach, J., & Koglin, U. (2023). Parenting style and child aggressive behavior from preschool to elementary school: The mediating effect of emotion dysregulation. *Early Childhood Education Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10643-023-01560-1> [in English].
12. Sheidow, A.J., McCart, M.R., & Drazdowski, T.K. (2021). Family-based treatments for disruptive behavior problems in children and adolescents: An updated review of rigorous studies (2014 – April 2020). *Journal of marital and family therapy*, 48 (1), 56–82. <https://doi.org/10.1111/jmft.12567> [in English].
13. Smokowski, P.R., Rose, R.A., Bacallao, M., Cotter, K.L., & Evans, C.B.R. (2017). Family dynamics and aggressive behavior in Latino adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 23 (1), 81–90. <https://doi.org/10.1037/cdp0000080> [in English].

14. Tremblay, R.E. (2000). The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*, 24 (2), 129–141. <https://doi.org/10.1080/016502500383232> [in English].

15. Wang, X., Qiao, Y., Li, W., & Lei, L. (2021). Parental phubbing and children's social withdrawal and aggression: A moderated mediation model of parenting behaviors and parents' gender. *Journal of Interpersonal Violence*, 088626052110428. <https://doi.org/10.1177/08862605211042807> [in English].

Budyachenko O. M.

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology
National University “Odesa Law Academy”

CONFLICT-PROVOKING BEHAVIOR OF CHILDREN AS A CONSEQUENCE OF DYSFUNCTIONAL EDUCATIONAL INFLUENCE

Conflict-provoking in children's have been an actual problem of the modern psychology and-pedagogy, since they exert a negative impact on the social-adaptation and interaction with the environment. One of the key factors of its formation is a dysfunctional educational environment that involves not only conflicts between parents but also the use of the harsh methods of upbringing and the modeling of aggressive behavior. The goal of this research was to study the effect of dysfunctional parenting environment on the formation of conflict behavior in primary and middle school children. Focus was made on the mechanisms of behavior modeling, emotional dysregulation, and the role of moderators like age, gender, and self-control level. The study was cross-sectional in design and had a sample of around 500 students from grades 5–8 from various schools, aged 10 to 14 years. Data were collected using standardized questionnaires that assessed family dysfunction, observation of aggression in the family, emotional dysregulation, and the manifestations of conflict behavior in children.

The findings from the correlational and structural analysis showed that family dysfunction factors and the modeling of parental and elder family members' aggressive behavior were those that correlated positively with the level of children's conflict behavior. Emotional dysregulation was the intermediary that bridged the gap between family dysfunction and children's aggressive manifestations. Moreover, the differentiation of the factors' influence by age and gender was also found indicating the necessity of taking into consideration the individual traits when designing preventive and correctional programs.

The facts of the research have corroborated the necessity of a comprehensive approach for the prevention of conflict behavior, that is a work both with children and their family environment, development of emotional self-control and provision of support to positive parenting styles. The promising directions of further researches are longitudinal observations to establish the cause-effect relationships, assessment of the socio-cultural context impact and the early intervention programs pilot for reducing family dysfunction and children's aggressive behavior levels.

Key words: dysfunctional parenting, conflictogenic behavior, children's aggression, emotional dysregulation, behavior modeling, preventive programs.

Дата надходження статті: 30.09.2025

Дата прийняття статті: 10.11.2025

Опубліковано: 26.11.2025

